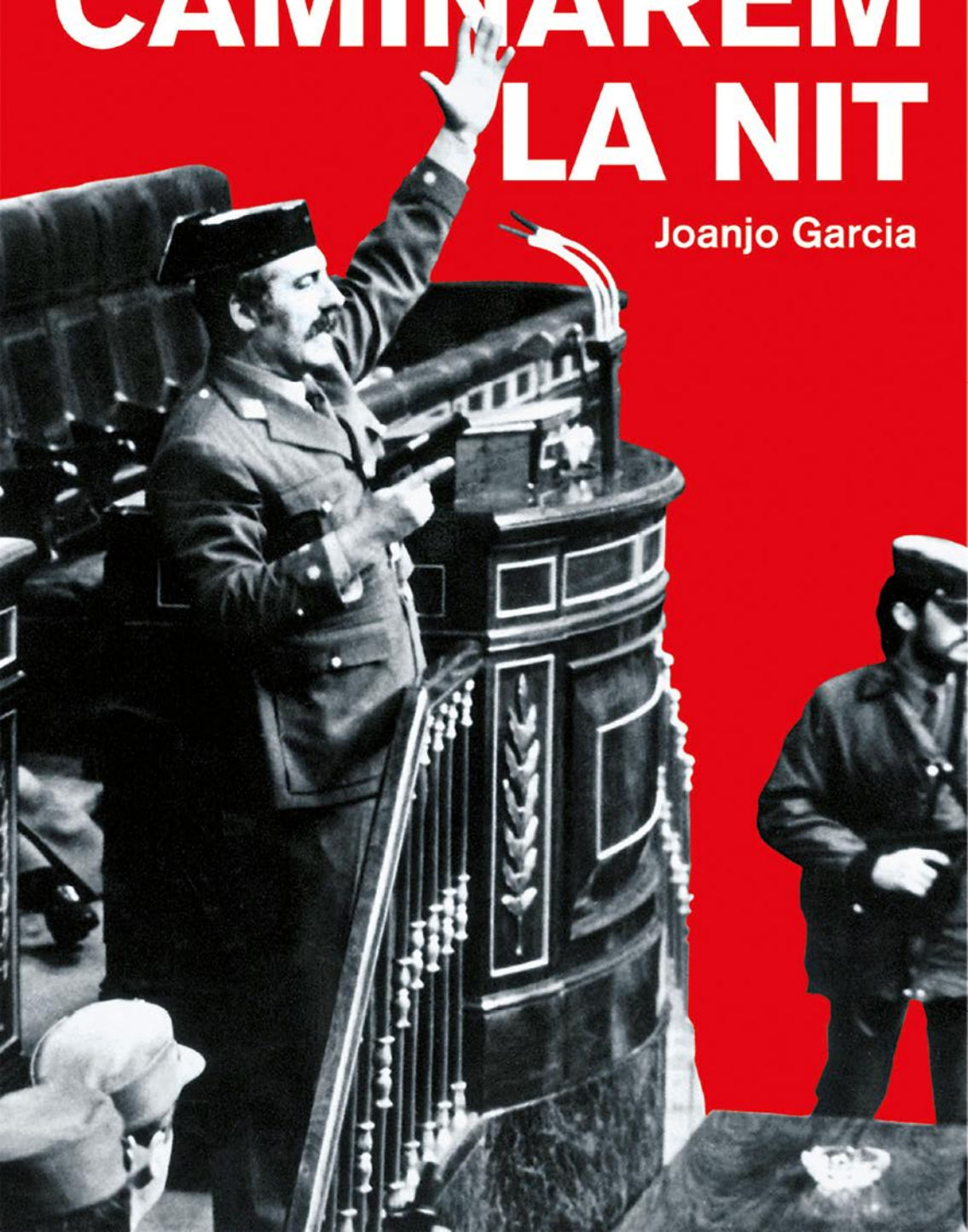

QUAN CAMINÀREM LA NIT

Joanjo Garcia

I

–«*Todo el mundo quieto. Al suelo todo el mundo!*» –i per acompanyar amb rotunditat l’afirmació se sentiren uns trets a l’aire. El 23-F havia començat.

Els forats d’aquells tirs encara es poden veure hui al Congrés dels Diputats. No sé en virtut de quin afany conservacionista s’hi han deixat. Però, almenys jo, els entenc com una confessió amarga i involuntària que la democràcia naixia amenaçada, ferida i incompleta. Hi ha aquells forats al sostre d’un edifici. Uns forats que delaten uns oblits, unes incògnites i unes desmemòries voluntàries. Sabino Fernández Campo, secretari personal del rei durant molts anys, va declarar amb tota la solemnitat del seu posat de lord anglés, mirada desapassionada i paraules fredes, que qui buscara la veritat sobre el 23-F corria el risc de trobar-la. Ho va dir amb una sobrietat decimonònica que contenia més un advertiment que una amenaça.

Jo he viscut molts anys d’esquena a la veritat i, pel que dius a la teua carta, tu has viscut sempre de cara a la mentida. Crec que des que vas nàixer els pares et van criar en unes coordenades completament distintes de les meues. En part perquè tu havies de ser, *in aeternum*, la nineta. Però també, en part, perquè els pares ja no eren els pares. Tu els conegueres com el senyor i la senyora Dalmau. Persones d’èxit i respectables. Preocupats per donar-te una educació coherent amb el que esperaven que t’oferirà la vida. Tanmateix, per a mi eren simplement Miguel

i Marta, i encara conservaven una empremta juvenívola, desimbolta i rebel de la qual em contagiaren. Amb mi, en moltes coses senzillament improvisaven. I quan la gent deixa les coses a l'atzar tendeixen a eixir malament. Mira, per exemple, el 23-F.

Tothom es pregunta què hauria passat aquell dia si els colpistes hagueren tingut èxit. Jo també ho he fet alguna vegada. Durant anys aquesta possibilitat em va perseguir com una obsessió. Fins al punt de tenir una col·lecció de llibres sobre el tema, que ara m'ajudaran a revelar-te'n detalls. Tanmateix, la veritable hipòtesi ara és què hauria succeït si Tejero no haguera entrat mai al Congrés. Potser el iaio Manel s'hauria endut el seu secret a la tomba i haguérem continuat sent una família normal per molts anys. No estigué tan lluny de passar.

El matí del colp d'estat el grup de guàrdies civils conjurats havia anat arribant a una finca als afores de Madrid. Allà els esperaven uns autobusos de segona mà que havien sigut adquirits per traslladar la tropa d'assalt. La compradora havia sigut, setmanes arrere, la mateixa dona de Tejero. Així que havien passat la meitat de l'hivern a la serena. Quan el dia D els tractaren d'engegar hi hagué més d'un ensurt. Alguns els hagueren d'espentejar els mateixos guàrdies civils perquè arrancaren. Hores després, aquells mateixos homes, que ara en feien bromes i s'insultaven divertits els uns als altres, infondrien la por al país sencer. Almenys a mig.

En la teua carta, Nini, deies que necessitaves respostes, que volies saber el secret de la família. És curiós, però moltes de les claus arranquen prop d'on ara visc. Alguns dies he passejat Castellana amunt, en part per una fixació estranya que m'espenta a recórrer

grans avingudes i en part per endinsar-me en els carrers cèntrics de Madrid, fins a arribar a un edifici de General Cabrera. En un pis, menut i assolellat, d'aquell carrer, es va planificar el colp d'estat.

Hegel –els meus estudis de filosofia m'han servit per a compilar frases il·lustres– va dir que tots els grans fets de la història succeeixen dues vegades. Marx hi afegia: l'una com a tragèdia i l'altra com a farsa. I vet ací que Cabrera, el general Cabrera que bateja el carrer, havia sigut, després de Zumalacárregui, el comandament més il·lustre del carlisme. En la primera guerra Carlina aconseguí bastir un exèrcit regular a partir de colles armades en la triple frontera entre Terol, Tarragona i Castelló.

Lo Tigre del Maestrat es féu tristament famós per la crueltat amb què tractava els presoners. En l'imaginari dels pobles valencians, Cabrera apareixia com una mena d'ogre que descendiria de les muntanyes i restauraria l'ordre antic dels senyors i dels serfs, l'ordre diví que havia après de l'Església en els seus anys de seminarista, l'ordre de les *coses d'abans* que diria la iaia. Però rarament s'explica que en el primer any de guerra sa mare havia sigut empresonada per les autoritats liberals. Dos anys després fou afusellada en revenja per les accions bèl·liques del seu fill. Allò dolent no és que la història la conten els vencedors, sinó que en silenci en una part.

El pis de General Cabrera era propietat d'un ajudant de camp del general Milans del Bosch. Allà, el 18 de gener del 1981, es reuní el nucli de la conspiració. A banda de Milans del Bosch, amb el seu bigot perfectament delineat, hi havia el general de brigada Carlos Alvarado, que havia sigut un destacat promotor del conclave. També hi havia el general Torres Rojas, amb la seua gran papada, el general Dueñas i el tinent coronel Iniesta, amb

aquell postís aire d'intel·lectual mesurat. La resta dels conspiradors tenien graus de menor importància i, disciplinadament, mantenien una posició atenta però passiva. Una absència surava en l'atmosfera aviciada pel fum dels cigarros, la del general Armada, qui a última hora s'havia excusat d'acudir a la reunió.

Des de les quatre de la vesprada el degoteig d'arribades havia sigut continu i irregular. Tot i que l'hora estava fixada des de feia molts dies, i malgrat la puntualitat acostumada, havien sigut prèviament alertats de possibles vigilàncies. Així que els havien concedit un ampli marge als convidats. La resta de precaucions havien sigut poques i absurdes. Alguns dels assistents van fer un llarg recorregut amb cotxe pels carrers d'un Madrid abandonat de diumenge, per assegurar-se que no els seguia ningú. Tanmateix, ningú no controlava els dos automòbils estacionats, a ambdues cantonades del carrer, que vigilaven l'entrada dels conspiradors.

La notícia del dia era que ETA-Militar havia mort un sots-comissari als carrers de Sant Sebastià.

—Açò s'ha d'acabar —va ser la primera frase de Milans del Bosch quan tots estigueren reunits.

Aquella sentència buscava construir una cohesió que sabia difícil. Des que havia mort Franco tots havien anat en la mateixa direcció: a la deriva dels esdeveniments. Ara, pensava Milans, era el moment d'agafar un nou rumb i fer un colp de timó. Així ho havia manifestat primer al seu cercle més íntim i, amb la precaució necessària, ho havia fet extensible a persones amb les quals compartia una indissimulada nostàlgia per la dictadura i una fidelitat *post mortem* cap a Franco. L'expressió *colp de timó*, a poc a poc, s'havia transformat en *colp d'estat*. Això no obstant, podien estar segurs que compartien la destinació?

Durant més de tres hores van estar discutint, pausadament, l'esquema de l'operació. Milans havia cedit l'exposició de l'ex-

cució del pla al general Alvarado i s'hi havia reservat un paper de fals àrbitre davant les possibles controvèrsies que hi pogueren sorgir. Alvarado desenvolupava, amb una seguretat de plom, la trama, davant d'un plànol de Madrid i els seus punts neuràlgics. En una data pròxima, encara per determinar, una partida nombrosa de guàrdies civils prendria el Congrés dels Diputats. L'encapçalaria el tinent coronel Tejero i un grup de capitans que ja estaven escollits. A conseqüència del buit de poder, l'exèrcit activaria l'*operació Diana*, dissenyada per a la defensa de Madrid. L'*operació Diana* asseguraria la captura dels principals punts estratègics de la capital, així com de Radiotelevisió Espanyola. El conjunt de mitjans de comunicació serien intervinguts per la policia quan es proclamara l'estat d'emergència. A continuació, i per donar l'impuls definitiu, el mateix Milans proclamaria, des de València, l'estat d'alerta a la Tercera Regió Militar, que comprenia el País Valencià, Múrcia i les províncies castellanen limítrofes. Quan els tancs prengueren la ciutat, hauria començat la fase militar del colp. La resta era una qüestió d'esperar que una majoria significativa de comandàncies s'adheriren, per acció o omissió, a la lògica dels fets consumats.

La seguretat d'Alvarado i les seues paraules lentes i els seus silencis llargs no podien amagar, però, unes quantes incògnites, que alguns generals no volgueren eludir.

—Com arribarà la Guàrdia Civil al Congrés dels Diputats?

—Està fet —respongué Alvarado. I després d'una pausa, que suggeria un secret impossible de desvelar, afegí:— Està fet, el grup de Tejero disposarà d'uns quants autobusos civils.

—No podria ser cap altre? —s'atreví a dir amb timidesa el general Dueñas, qui havia sigut director general de Seguretat i desconfiava de l'excessiu protagonisme que s'atorgava a Tejero.

La pregunta fou acollida amb una atenció sepulcral. Alguns consideraven que Tejero estava cremat per l'*operació Galàxia*.

L'operació *Galàxia* havia sigut un pla de Tejero i el capità Ynestrillas per assaltar el palau de la Moncloa. Ambdós s'havien reunit en una cafeteria, amb aquell nom espacial, i havien parlat, bastant indiscretament, de la possibilitat de segrestar el consell de ministres. Ràpidament descoberts, van ser processats i condemnats, encara que amb poca fermesa. Així que part dels conspiradors es mostraven cautelosos perquè les passes de Tejero devien estar sota sospita i, segurament, sota vigilància. Però la figura de Tejero també provocava altres reticències. Se sabia que Tejero era un exaltat i la seua participació remetia a uns problemes que, en tot moment, s'havien marginat però que, a aquelles altures, eren ineludibles. Quina seria l'orientació política del colp? S'apostava per una interpretació àmplia de l'article huité de la constitució o per la involució? Es tractaria d'un tall en el procés de recuperació democràtica o s'apel·laria a una paralització momentània? El paper dels militars seria transitori o durador? Tots eren conscients que eren massa preguntes. I, sobretot, que tenien poques respostes. O poques de coincidents. Així que decidiren que els esdeveniments les resolgueren. Quan saberen quina era la disposició de la resta de generals, i quina era la postura de les figures de la dreta política, negociarien totes aquelles incògnites. La més destacada era la posició del rei. Davant del colp, hauria de mostrar les seues cartes. Però alguns volien conèixer-les per endavant.

—I el rei? —interrompé Torres Rojas.

La pregunta anava dirigida a Armada, el general absent. Ell havia sigut preceptor del príncep Joan Carles i secretari de la Casa del Rei durant molts anys. Era la persona de més ascendència sobre el monarca i en qui més confiava. Tanmateix, la seua hostilitat versel president Suárez i l'aparició d'unes cartes amb el segell de la Casa del Rei demanant el vot per a Aliança Popular, havien provocat la seua retirada. Tot i això, havia con-

tinuat la seua carrera militar amb èxit. Aquell mateix any havia passat a ser el segon cap de l'Estat Major de l'exèrcit només per sota del general Gabeiras, divisionari però que s'havia adaptat, amb agilitat, als temps de la democràcia naixent.

–El general Armada serà a La Zarzuela amb el rei –respongué Alvarado, sec, mentre apurava el conyac. Però tots miraven Milans, que es limità a fer un mig somriure i a pentinar-se, amb l'índex esquerre, el bigot.

Aquella informació significava: La Zarzuela estarà amb Armada. Encara que ningú semblà interessat en més detalls.

–I Juste? –replicà Alvarado. Ho féu amb un poc de rancúnia. Si Torres Rojas tenia dubtes en la direcció i en la planificació de l'operació, per què havien de tenir fe en les seues capacitats, que a més a més havien de resultar crucials?

–Jo m'encarregaré de Juste –proclamà Torres Rojas amb una seguretat que convencé el petit auditori. Per dins, però, es maleïa d'haver de passar aquell tràngol.

Mesos abans, Torres Rojas havia dirigit la divisió Brunete. Tanmateix, unes declaracions polèmiques l'havien condemnat a l'ostracisme a Galícia. Ara hauria de recuperar el comandament de la Brunete passant per damunt de Juste, a qui menyspreava. Comptava per a fer-ho amb la lleialtat de la majoria de comandants de la divisió. Però estarien a l'altura en el moment decisiu?

La divisió cuirassada Brunete era essencial per al triomf del colp. La presència dels carros de combat a la capital seria el senyal de la victòria i el començament de la fase política.

Més o menys així es forjà l'intent de colp d'estat que, sense saber-ho, impregnaria de silencis i mitges mentides la nostra història familiar. Per tant, la veritat sobre el 23-F i la nostra veritat estan íntimament lligades. Almenys, és d'aquesta manera com

m'agrada entendre-ho a mi. Perquè la nostra veritat requereix l'escenari on va prendre forma. Sense el context perdries els perfils i els matisos que l'afaiçonen. En resum, a risc de posar-me filosòfic, la veritat es pot resumir en una línia, però així deixa de ser la veritat.

No t'ho he dit encara, però m'alegra molt que m'hages escrit. He tardat a respondre perquè tot just tornava de dues setmanes lliures que he passat amb uns amics. La teua carta m'ha fet sentir-te pròxima i pròpia. Supose que és perquè t'associe inevitablement amb la generació dels correus electrònics, dels sms... Aquesta generació que ara en diuen dels ni-ni. Òbviament, sempre que escolte l'expressió m'imagino els milers de bromes que et deuen haver gastat.

Trobar-me la teua cal·ligrafia ha sigut com una benvinguda i com una invitació a la confiança. Si m'hagueres escrit des de la urgència electrònica on vivim, no sé si hauria començat a respondre't. Per això, i també per l'encertada tria de paraules, m'he proposat compartir aquesta història amb tu. Encara que hauràs de patir una mica les meues arrancades poètiques i certa tendència a l'extravagància que no sé de qui vaig heretar. Sobretot perquè te la pense contar com jo l'he viscuda durant aquests anys, com l'he anada vertebrant, com li he anat afegint detalls i com m'ha dolgut. És també una mena de descàrrega, perquè és una història que moltes vegades he necessitat cridar.

M'han fet gràcia moltes de les coses que dius a la carta. Allò, per exemple, que sempre t'ha fet l'efecte de no pertànyer a una família normal. Doncs bé, allà per l'any 1981 ho érem plenament. Cada Nadal séiem al voltant d'una taula farcida de menjar i beguda i cantàvem nades. El dia de Reis els teus cosins, Xavi, Marieta i jo ens afartaven de recollir regals. I cada diumenge hi havia paella a cals iaïos. Érem una família convencional. Almenys en aparença.

D'aquella normalitat hi havia coses que jo encara no comprenia. Coses que sempre havien sigut així i que jo, naturalment, no qüestionava. Per exemple, per què els iaies no anaven a missa. Als pares, òbviament, estava fart de sentir-los declarar-se ateus. En canvi, els iaies celebraven el Nadal, no menjaven carn per Setmana Santa i no blasfemaven mai. Els agradava afirmar que creien en Déu però que no creien en els capellans. La seua era una religiositat pròxima al paganisme. La iaia sempre que queia el pa a terra em feia besar-lo, perquè, segons deia, era pecat llançar el pa. «Coses d'abans», resolía la mare quan jo li preguntava què volia dir que el pa és la carn de Crist. Coses d'abans. Coses que pervivien en el temps, que havien passat de generació a generació, i que ningú no s'havia molestat a desbrossar del sembrat de costums.

Tu no arribares a conèixer la nostra primera llar. Abans de mudar-nos a Benimaçlet vivíem al carrer de Sant Vicent de Paül. El pis era prop del que havia sigut el nucli original dels Orriols, a un pas de l'horta. El barri era, i és, una mostra ben evident i ben desoladora del creixement urbanístic dels setanta, amb la manca més completa de serveis i espais públics. L'horta, en canvi, fins despús-ahir mantenia el seu difícil equilibri amb la ciutat. Recorde que els xicots del barri recorrien els vells camins i s'endinsaven fins a les hortes, més enllà de l'estadi d'un Llevant depriment, i es podia veure Alhoraia, diminuta i remota. Però la meua infantesa transcorregué lluny dels carrers i dels camps, i sempre n'he tingut una nostàlgia entre hostil i poregosa. Els pares em buscaren una escola raonablement allunyada, i allà em veus, anant a Pío XII. Les vesprades despús de classe les passava entretingut davant la pantalla del meu Spectrum, mentre la cangur mirava la televisió o fullejava uns apunts.

A Pío XII vaig aprendre a obeir els adults, a jugar al futbol i a mirar de lluny les xicones. Les tres coses més importants en

la vida d'un nen. Però les més inútils en la vida d'un adolescent. També vaig aprendre a pregar. Era el primer que féiem en arribar al matí a classe fins a sisé d'EGB, la qual cosa engrandia els meus dubtes teològics. Recorde haver-li preguntat al pare Ricardo, el meu mestre de religió, si era pecat pregar sense estar batejat, perquè encara, ni els pares ni jo, sabíem aquell altre secret de la conxorxa de Sant Esteve. La pregunta semblà divertir-lo i, amb suavitat, em preguntà que què volia ser de major. Evidentment jo, com la majoria de xiquets de la meua generació, volia ser futbolista. El pare Ricardo era un biscaí en diríem que paradigmàtic: alt, d'esquena ampla, amb les faccions ben marcades i un nas destacat. Després de sospesar-ho una estona, em preguntà:

–I en quin equip jugaries?

–En el València, on si no! –vaig respondre amb entusiasme–. I en la selecció espanyola.

En aquell temps jo volia ser Kempes, volia ser Solsona. Però, malauradament, m'assemblava més a Castellanos i a Arias. Era bastant corpulent, tosc amb el baló als peus i dur quan el tenien els altres. Allà s'acabaven les meues virtuts futbolístiques. Bé, també anava bé de cap. Això és l'única cosa que he mantingut amb els anys.

–Pecat seria si volgueres jugar en l'Athletic de Bilbao –va dir circumspectament. I concloué afegint:– A més Jerry és nom de futbolista.

Així que, al contrari dels iaïos, jo, aquell jo infantil i impressionable, no vaig creure en Déu però sí en els capellans. Als últims cursos de l'institut, quan en el meu entorn tothom es coneixia de les escoles *progres* de la Gavina, la Comarcal o la Masia, vaig intentar esbrinar per què m'havien matriculat en una escola catòlica. Però ni el pare ni la mare recordava qui n'havia pres la decisió. Anys després vaig comprendre que cal

documentació per a tot: per a conduir, per a votar, per a travessar una línia invisible entre dos països. Per a l'única cosa que no cal carnet és per a tenir fills. Ni per a fer un colp d'estat.

El 23-F, com m'imagino que deus saber, es votava la investidura del nou president de Govern, Leopoldo Calvo Sotelo. Un polític trist i abúlic a qui també se li podria aplicar l'aforisme hegel·lià de la tragèdia i la farsa.

A Adolfo Suárez, qui liderà junt amb el rei l'operació de la Transició, li havien fet el buit des del seu mateix partit. La crisi econòmica, la pràctica fallida de l'ordre públic al País Basc i la qüestió autonòmica van desbordar les seues receptes reformistes. A més, els esforços polítics per dirigir el procés des de la UCD, per a la qual cosa comptava amb la major part de la vella guàrdia franquista, havien arribat a un punt de no retorn. El partit es rebel·lava contra el líder. De fet, la UCD, ni tan sols era un partit. Però, explicar això em costaria molt de temps. El cas és que, aquella vesprada, Suárez eixia de l'escenari i deixava pas a Calvo Sotelo. Tanmateix, com estem farts de veure cada any, Tejero irrompia en l'entreacte:

—¡Todo el mundo quieto. Al suelo todo el mundo!